हिमसंस्कृतवार्ता

दैनिकं ई-संस्कृतवार्तापत्रम्

हिमसंस्कृतवार्ताः

हिमाचलप्रदेशस्य संस्कृतशिक्षकाणां नूतनः प्रकल्पः

पञ्चाङ्गम्

अद्य सिद्धार्थी वि.सं. २०८२,
कलियुगाब्धः ५१२७ शरद-ऋतुः
सूर्यः दक्षिणायनम् आश्विन्कृष्णस्य दशमी
आश्विन ०१ प्रविष्टांशः मङ्गलमयः भवेत्

■ पृष्ठ-5 ■ वर्ष-4 ■ अङ्क-321 | 1 | सितम्बर 16, 2025 | Website- www.himsanskritam.com | Email-himsanskrit@gmail.com

2 पञ्जाब-हरियाणा-प्रान्तौ शानन-परियोजनायै अग्रजसदृशं सहयोगं कुरुताम्- मुख्यमंत्री सुक्खुः

3 राजस्थानस्य अजमेरस्थे क्षेत्रीयशिक्षामहाविद्यालये समारब्धा उत्तरक्षेत्रीय- राज्यानां पंचदिवसीया अभिविन्यासकार्यशाला

5 जीवितपुत्रिका(जीमूतवाहन) व्रतसमीक्षा (पर्वविशेषः) जयतु अञ्जनापुत्रो जयत्वेह च मारुतिः

प्रधानमन्त्री नरेन्द्रमोदी बिहारस्य पूर्णिया-जनपदात् चत्वारिंशत् सहस्र-कोटिरूप्यकाणां बहुविधविकासपरियोजनानां उद्घाटनं, शिलान्यासं च कृतवान्

हिमसंस्कृतवार्ताः - प्रधानमन्त्री नरेन्द्रमोदी बिहारस्य पूर्णिया-जनपदात् चत्वारिन्शत् सहस्र-कोटिरूप्यकाणां बहुविधविकासपरियोजनानां उद्घाटनं, शिलान्यासं च कृतवान्। जनपदस्य गुलाबबागस्य शीशाबाडी इत्यत्र जनसमूहं सम्बोधयन् प्रधानमन्त्री अवदत् यत् बिहारस्य जनानां जीवनं सुकरं कर्तुं डबलइंजन-सर्वकारः निरन्तरं कार्यं कुर्वन् अस्ति ।

पूर्णिया इदानीं देशस्य विमानयान-मानचित्रे आगतम्- प्रधानमन्त्री नरेन्द्रमोदी ।

इतः पूर्वं नवनिर्मितस्य पूर्णिया-विमानस्थानकस्य उद्घाटने श्रीमोदी अवदत् यत्, पूर्णिया इदानीं देशस्य विमानयान-मानचित्रे आगतम् । एतेन विमानस्थानकेन, पूर्णिया-नगरात् देशस्य अन्येषु भागेषु अन्ताराज्यीय विमानसेवाः आरभ्यन्ते। प्रधानमन्त्री मोदी बिहारराज्ये राष्ट्रिय-मखाना-बोई इत्यस्य अपि उद्घाटनम् अकरोत्। परिषद् उत्पादनस्य नूतन-तन्त्रज्ञानस्य च विकासं प्रवर्धयिष्यति, सस्योत्पादनानन्तरं प्रबन्धनं सुदृढं करिष्यति, मूल्यवर्धनं प्रक्रियां च प्रोत्साहयिष्यति, विपणनं, निर्यातं, ब्राण्ड्-विकासं च सुकरं करिष्यति, येन बिहारस्य, सम्पूर्ण देशे च मखाना-कृषकाः लाभान्विताः भविष्यन्ति। विद्युत्क्षेत्रे प्रधानमन्त्रिणा भागलपुरस्य पीरपैंती इत्यत्र चतुर्विंशतिशतं यावत् मेगावाट् तापविद्युत् परियोजनायाः शिलान्यासः कृतः। सः कोसी-मेची-राज्यान्तर्गतं नदी-सम्पर्क-परियोजनायाः प्रथमस्य चरणस्य शिलान्यासम् अपि कृतवान्। रेल-क्षेत्रे प्रधानमन्त्रिणा अनेकासां परियोजनानाम् उद्घाटनम्, शिलान्यासं, नूतनानां रेल्-यानानां ध्वजप्रदर्शनं च कृतम्।

यदि आर्टिफिसियल इन्टेलिजेन्स-ए.आई. द्रुतगत्या अग्रे गच्छति तर्हि नियमाः अपि समानरूपेण चलिष्यन्ति - वित्तमन्त्री निर्मला सीतारमण ।

हिमसंस्कृतवार्ताः - वित्तमन्त्री निर्मला सीतारमण इत्येषा अकथयत् यत् यदि आर्टिफिसियल इन्टेलिजेन्स-ए.आई. द्रुतगत्या अग्रे गच्छति तर्हि नियमाः अपि समानरूपेण चलिष्यन्ति । सा नवदेहल्यां विकसित-भारतस्य तथा फ्रंटियर-टेक-रिपोजिटरी इत्येतयोः कृते ए.आई. इत्यस्य मार्गदर्शिकायाः विषये नीति-आयोगस्य प्रतिवेदनस्य विमोचनावसरे एतत् उक्तवती। श्रीमती सीतारमण इत्येषा ए.आई. इत्यस्य द्रुतवृद्धेः विषये सावधानम् अकरोत्, यत् जनाः जागरूकाः भवेयुः, नैतिकतां न त्यजेयुः । इलेक्ट्रानिक्स सूचना प्रौद्योगिकी-मन्त्री अश्विनी वैष्णवः अपि अस्मिन् कार्यक्रमे भागम् अगृह्णन्। श्री वैष्णवः भविष्ये विद्यमानासु प्रौद्योगिकीषु निपुणतां प्राप्य प्रतिभा श्रृंखलायाः विकासस्य आवश्यकतायाः विषये अवधानं दत्तवान्।

यूनिफाइड-पेमेण्ट्स-इन्टरफेस (यू.पी.आई) उपयोक्तारः अधुना चतुर्विंशति-होराभ्यन्तरे

दशलक्षरूप्यकाणां ग्राहकाः व्यापारिभ्यः आदान-प्रदानं कर्तुं शक्नुवन्ति।

हिमसंस्कृतवार्ताः - यूनिफाइड पेमेण्ट्स इन्टरफेस (यू पी आई) उपयोक्तारः अधुना चतुर्विंशति-होराभ्यन्तरे दशलक्षरूप्यकाणां ग्राहकाः व्यापारिभ्यः आदान-प्रदानं कर्तुं शक्नुवन्ति, चयनितवर्गेभ्यः व्यापारिभिः सह सत्यापितं क्रियते । चयनितवर्गेषु पी-टू-एम-व्यवहाराणां कृते एक-व्यवहार-सीमा अपि पञ्चलक्षरूप्यकाणि यावत् वर्धिता अस्ति। नेशनल पेमेण्ट्स कार्पोरेशन ऑफ इण्डिया (एन. पि. सि. आई.) इत्यनेन गतमासे प्रसारिते परिपत्रके सूचितं यत् प्रति-व्यवहारस्य सीमा पञ्च लक्षरूप्यकाणि यावत् वर्धितास्ति।

महाराष्ट्रस्य राज्यपालत्वेन आचार्यदेवव्रतः संस्कृतभाषायां शपथं ग्रहीतवान्

हिमसंस्कृतवार्ताः - बाम्बे-उच्चन्यायालयस्य मुख्यन्यायाधीशः चन्द्रशेखरः मुम्बई-नगरस्य राजभवने महाराष्ट्रस्य राज्यपालत्वेन आचार्यदेवव्रतं शपथ ग्रहणं कारितवान्। आचार्यदेवव्रतः संस्कृतभाषायां शपथं स्वीकृतवान्। सः राज्यस्य द्वाविंशतितमः राज्यपालः अस्ति। ध्यातव्यं वर्त्तते यत् सः भारतस्य उपराष्ट्रपतिरूपेण निर्वाचितस्य सी पी राधाकृष्णन वर्यस्य स्थाने राज्यपालः अभवत्।

सर्वोच्चन्यायालयेन वक्फ-विधिं स्थगयितुं निराकृतम्, परन्तु पञ्चविंशत्यधिक-द्विसहस्रतम-वर्षस्य वक्फ-संशोधन-अधिनियमस्य कतिपयेषु प्रावधानेषु स्थगनं कृतम्

हिमसंस्कृतवार्ताः - सर्वोच्चन्यायालयेन वक्फ-विधिं स्थगयितुं निराकृतम्, परन्तु पञ्चविंशत्यधिक द्विसहस्रतम वर्षस्य वक्फ-संशोधन-अधिनियमस्य कतिपयेषु प्रावधानेषु स्थगनं कृतम्। वक्फ़-रूपेण सम्पत्तिं समर्पणात् पूर्वम् कश्चन जनः पञ्चवर्षपर्यन्तं मुस्लिम-मतानुयायि भवितुमर्हति इत्येषः खण्डः स्थगितः अस्ति। सर्वोच्चन्यायालयेन निर्णयः प्रदत्तः यत् यावत् राज्यसर्वकाराः एतादृशानां नियमानां निर्धारणार्थं उचित-नियमानां निर्माणं न करिष्यन्ति तावत् अयं खण्डः स्थगितः भविष्यति । भारतस्य मुख्यन्यायाधीशः बी.आर.गवई, न्यायमूर्ति आगस्टीन जार्ज मासिह इत्येतयोः पीठः अन्तरीमाज्ञां घोषयन् अवदत् यत्, सः प्रत्येकस्य खण्डस्य प्रथमदृष्ट्या समाह्वान-विषये विचारं कृतवान्, तथा च सम्पूर्ण विधानं स्थगयितुं किमपि प्रकरणं न निर्मितम् । न्यायालयेन अवलोकितं यत् कार्यपालक-अधिकारिणः नागरिकानाम् अधिकारान् निर्णेतुं न शक्नुवन्ति, एतेन अधिकाराणां पृथक्करणस्य उल्लङ्घनं भविष्यति। न्यायालयेन एतादृशेषु विवादित-सम्पत्तिषु तृतीयपक्षस्य अधिकारस्य निर्माणे अपि प्रतिबन्धः कृतः यावत् न्यायाधिकरणे विषये निर्णयः न भवति। न्यायालयेन वक्फ-संस्थासु मुस्लिमेतराणां समावेशनस्य उपबन्धम् अपि विचारितम् अस्ति। वक्फ-बोई-मध्ये मुस्लिमेतर-सदस्यानां नामाङ्कनस्य अनुमतिः प्रदत्ता व्यवस्था न स्थगिता अस्ति। क्रमशः चतुर्थे पृष्ठे.........

सुभाषितम्

परनेयोऽग्रणीर्यस्य,
स मार्गान्प्रतिमुह्यति।
पन्थानमनुगच्छेयुः,
कथं तस्य पदानुगाः।।
(महा. सभापर्व- ५५/०४)

अर्थात्- जिस दल का अग्रणी (नेता) दूसरे की बुद्धि पर चलता हो, वह अपने मार्ग में सदा मोहित होता रहता है। फिर उसके पीछे चलने वाले लोग अपने मार्ग का अनुसरण कैसे कर सकते हैं?

प्रतिदिनं नवीनतमं हिमसंस्कृतवार्ताः दैनिकवार्तापत्रं प्राप्त्यर्थं 7876636263 Watsapp संख्या मध्ये नमो नमः लिखन्तु

To get the latest h|msanskr|tvartah Da|ly Sanskr|t Newspaper every day, wr|te Hello on 7876636263 Watsapp

सूचना- हिमसंस्कृतवार्ताः दैनिकपत्रे व्याकरणात्मक-अशुद्धिनां कृते सम्बद्धाः पत्रकाराः लेखकाश्च उत्तरदायिनः भविष्यन्ति

कार्यालयः
हिमसंस्कृतम् प्रकाशनम्
जसवां कोटला तहसीलपरिसरस्य सम्मुखे कस्बा कोटला, जिला कांगड़ा हि.प्र.
पत्रव्यवहारसङ्केतः- १७७१११

HP Cabinet Decisions - मन्त्रिमण्डलेन उच्चश्रेणी-वेतनमानस्य अधिसूचना निवृत्ता

हिमाचलप्रदेशसर्वकारस्य मन्त्रिमण्डलस्य सभा सोमवासरे शिमलायां सचिवालये मुख्यमंत्रिणः सुखविंदरसिंहसुक्खोः अध्यक्षतायां सम्पन्ना। सभायाम् अनेके महत्वापूर्णाः निर्णयाः तथा च युवभ्यः जीविकायाः अवसरान् दातुं पदानां सृजनस्य पूर्णस्य च निर्णयाः कृताः। विशेषेण कर्मचारिभ्यः संबलं दातुं मन्त्रिमण्डलेन ८९ वर्गाणां कर्मचारिभ्यः ६ सितम्बर २०२५ दिनांके उच्चश्रेणी-वेतनमानस्य प्रकाशिता अधिसूचना निवृत्ता।

हिमाचलप्रदेश-मन्त्रिमण्डलस्य प्रमुखाः निर्णयाः

→हिमाचलप्रदेश -राज्य-विद्युत् - परिषदि १६०२ विद्युत्-उपभोक्ता-मित्राणां नियुक्तिः भविष्यति।

→ १००० टी-मेटस इति पदानि पूरयिष्यन्ते।

→ ग्रामीणराजस्वाधिकारीणां (पटवारी) ६४५ पदानि प्रशिक्षु-आधारेण पूरितानि भविष्यन्ति।

→ विभिन्न-चिकित्सा-महाविद्यालयेषु ४०० उपचारिकाणां (स्टाफ नर्स) पदानि पूरयिष्यन्ते।

→ ग्रामपंचायतेषु ३०० सेवा-प्रशिक्षुणां नियुक्तिः भविष्यति।

→ स्वास्थ्यसेवानां सुदृढीकरणाय २०० चिकित्साधिकारी- सेवा-प्रशिक्षुणां नियुक्तिः भविष्यति।

→ चिकित्सामहाविद्यालयेषु ३८ सहायकाचार्य पदानां (हृदयविज्ञानं, तंत्रिकाविज्ञानं, मूत्रविज्ञानं, जठरांत्रविज्ञानं) सृजनम्

→ सचिवालये २५ आशुटंककाणां (Steno-Typist) पदानि पूरयिष्यन्ते।

→ सोलनजनपदस्य परवाणू एवं धर्मपुर पुलिसस्थानकयोः विभिन्नपदानि पूरयिष्यन्ते।

→ पर्यावरणं, विज्ञानं, प्रौद्योगिकी एवं जलवायुपरिवर्तनविभागस्य पुनर्सङ्घटनम् एवं ५ नूतनपदानां सृजनम्।

→ लोकायुक्तकार्यालये द्वे पदे कनिष्ठकार्यालयसहायकयोः सूचना-प्रौद्योगिकी इत्येतयोः (JOA IT) पदे सृजिते।

→ अधिसूचितानां (डिनोटिफाइड) ७ महाविद्यालयानां ४५ शिक्षकाणां ६१ अशिक्षक- कर्मचारीणां अधिशेषसंवर्गे समावेशः।

→ सितम्बर ६ दिनांकस्य उच्चश्रेणी-वेतनमानस्य (ग्रेड पे) अधिसूचना निवृत्ता।

→ सीबीएसई- इत्यनेन १०० सर्वकारीयाः विद्यालयाः सम्बद्धाः भविष्यन्ति।

→ मुख्यमन्त्री-स्टार्टअप-योजना (आतिथ्यम् उद्योगः) प्रारब्धा- अतिथिगृहं (होमस्टे) संचिलयितुं/उन्नेतुं वा ब्याजदरे अनुदानम्।

→'आदर्श-स्वास्थ्य-संस्थानेषु' २८ डायलिसिसकेन्द्राणि उद्घाटितानि भविष्यन्ति।

→ चिकित्साधिकारीणां (सामान्यम्) विशेषज्ञानां च संवर्गः पृथक-पृथक भविष्यति।

→ LADF- इत्यस्य कोषस्य १० प्रतिशतं भागः बालकानां आर्थिकसहायार्थं उपयुज्यते।

→ हिमाचलप्रदेश-राज्यचयन-आयोगनियमः -२०२४ इत्यस्य नियमेषु संशोधनम्। पश्चात् में ओबीसी/ईडब्ल्यूएस/बीपीएल प्रमाणपत्राणां प्रस्तुतीकरणे अनुमतिः।

→ग्रामेषु निर्माणाय आदर्श-उपनियमाः अनुमोदिताः।

→ पुलिसारक्षकाः ये स्नातकाः सन्ति तथा च ७ वर्षाणि सेवां सम्पन्नां कृतवन्तः अधुना केनचित् प्रकरणानाम् अन्वेषणं कर्तुं समर्थाः भविष्यन्ति।

→ चम्बाजनपदस्य साचक्षेत्रे नूतनः उपतहसीलः भविष्यति।

→ कांगड़ाजनपदस्य नंगलं नूतनं राजस्ववृत्तम् (पटवार सर्कल) चडियार-उपतहसीलस्य तहसीले उन्नयनम् ।

→भोरंज-बमसन-सुजानपुरम् इत्येतेषां विकास-खंडाणां पुनर्सङ्घटनम् भविष्यति।

→ जलग्रहणम् उपमण्डले हर्सी इत्यत्र (कांगड़ायां) नूतनः उपविभागः।

→ हिमाचलप्रदेश-अनुबन्ध-नियमः-२०१३ (एचपी लीज नियम 2013) इत्यत्र संशोधनम् - 80 वर्षाणाम् अनुबंधे भूमिः हिमुडा-इत्यस्मै।

→ संजौली-शिमलायाः संघ्या-चोलिंग- एसोसिएशन-इत्यस्य कृते भूमेः अनुबन्धः 40 वर्षाणि यावत् वर्धितः।

→सर्वेषां टैण्डम-पायलट-इत्येतेषां कृते पैराग्लाइडिंग-सुरक्षा-पाठ्यक्रमः 31 अगस्त 2026 पर्यन्तम् अनिवार्यम्।

→ हरितहाइड्रोजन तथा सौर/सीबीजी परियोजनानां १३ स्थानेषु भूम्यानुबन्धः।

→ काङ्गड़ाविमानस्थानकस्य भूमि- अधिग्रहणावधिः 24 मासान् यावत् (3 जून 2026 पर्यन्तम्) विस्तारिता।

पञ्जाब-हरियाणा-प्रान्तौ शानन-परियोजनायै अग्रजसदृशं सहयोगं कुरुताम्- मुख्यमंत्री सुक्खुः

हिमसंस्कृतवार्ताः - शिमला। मुख्यमन्त्री सुखविन्दरसिंहसुक्खुः उक्तवान् यत् हिमाचलप्रदेशस्य अनेकविषयेषु अधिकाराणां कृते संघर्षः कर्तव्यः अस्ति। हिमाचलप्रदेशे स्थितायाः शाननजलविद्युत्परियोजनायाः अनुबन्धावधिः समाप्तः अभवत् अपि च पञ्जाबतः हिमाचलं प्रति पुनः न प्रदत्ता। सर्वोच्चन्यायालयस्य निर्णयस्य अनन्तरम् अपि पञ्जाब-हरियाणा-प्रदेशयोः बाधायाः कारणात् बीबीएमबी-तः अवशिष्टांशस्य दैयता अपि लम्बिता अस्ति । सः अवदत् यत् पञ्जाबः हरियाणा च अस्माकं अग्रजभ्रातृसदृशौ स्तः, ताभ्याम् अनुजस्य कृते उदारसहकार्यं कर्तव्यम्।मुख्यमन्त्री शिमलानगरे रविवासरस्य सायंकाले आयोजितस्य द्विदिवसीयस्य राष्ट्रियसहकारसम्मेलनस्य समापनसत्रे सम्बोधने एतत् उक्तवान्। अस्मिन् अवसरे सः हिमाचलप्रदेशराज्यसहकारीबैङ्कस्य साइबरसुरक्षासञ्चालनकेन्द्रस्य उद्घाटनं कृतवान् तथा च सहकारीगीतं, बैंकस्य स्मृतिचिह्नं च विमोचितवान्। अस्य सत्रस्य सफलसङ्घटनस्य अभिनन्दनं कुर्वन् मुख्यमन्त्री अवदत् यत् कठिनभौगोलिकपरिस्थितेः अभावेऽपि हिमाचलप्रदेशे सहकारीभिः ग्रामीण अर्थव्यवस्थायाः सुदृढीकरणे महत्त्वपूर्णा भूमिका निर्वहति। राज्ये सहकारी-आन्दोलनं १९०४ तमे वर्षे आरब्धम्, १९७१ तमे वर्षे पूर्णराज्यपदं प्राप्य गतिं प्राप्तवान् ।वर्तमानकाले राज्ये ५,००० तः अधिकाः सक्रिय-सहकारी-सङ्घाः सन्ति, येषु प्रायः २००० प्राथमिक-कृषि-ऋण-सङ्घा अपि सन्ति एते ऋणसङ्घाः कृषकाणां ग्रामीणपरिवाराणाम् च आवश्यकवित्तीयसेवाः प्रदास्यन्ति। उपमुख्यमन्त्री मुकेश अग्निहोत्री इत्यस्य अनुरोधेन मुख्यमन्त्री आश्वासनं दत्तवान् यत्, वाणिज्यिकप्रयोजनार्थं भूमिक्रयणार्थं सहकारीसंस्थाभ्यः धारा ११८ इत्यस्य अन्तर्गतम् उपशमं दातुं सर्वकारः विचारं करिष्यति। सः राज्यसहकारीबैङ्कं एकवारं निस्तारणनीतिं कार्यान्वितुं अपि आह यत् लघुकृषकान्, फलवृक्षान्, श्रमिकान्, व्यापारिणः च ऋणमुक्ताः कर्तुं साहाय्यं कुर्वन्तु।

इन्स्पायर-पुरस्कारमानकयोजनायाः आवेदनस्य तिथिः ३० सितम्बरपर्यन्तं विस्तारिता

हिमसंस्कृतवार्ताः - डॉ पद्मनाभः।

शिमला । इन्स्पायर-पुरस्कारमानकयोजनायाः आवेदनस्य तिथिः ३० सितम्बरपर्यन्तं विस्तारिता। एतस्याः योजनायाः कृते ईएमआइएस-पटले पञ्जीकरणं कृत्वा इन्स्पायर-मानक मोबाइल-ऐप् द्वारेण आवेदनं दातुं शक्यते। अद्यावधि जनपदस्य १६५ सर्वकारी-निजीविद्यालयेभ्यः प्रायेण ६३५ विद्यार्थीभिः आवेदनं कृतम् अस्ति। पूर्वं १५ सितम्बरपर्यन्तमेव तिथिः निश्चिताऽसीद्, किन्तु कतिपयैः कारणैः अनेके विद्यार्थिनः आवेदनं न कर्तुं शक्तवन्तः, अतः तिथिः ३० सितम्बरपर्यन्तं विस्तृता।योजनायाः लाभः षष्ठीतः द्वादशीकक्ष्यावर्तीविद्यार्थिभ्यः भवति। सर्वकारीय-निजीविद्यालययोः पञ्च-पञ्च विद्यार्थिनः पञ्जीकृताः भवितुम् अर्हन्ति। तेषु त्रयः विद्यार्थिनः षष्ठी-दशमीकक्ष्यायाः, द्वौ च विद्यार्थिनौ एकादशी-द्वादशीकक्ष्ययोः विज्ञानशाखायाः भवन्ति। एतस्मिन् कार्यक्रमे विद्यार्थीभिः विज्ञानविषये मॉडेल्-निर्माणं कर्तव्यम्। अनेन माध्यमेन स्वनवीनं चिन्तनं प्रस्तोतुं शक्यते। नूतनम् उत्कृष्टं च विचारं प्रस्तुतकर्तारः विद्यार्थिनः चयनाय पात्राणि भविष्यन्ति।चयनितविद्यार्थिभ्यः स्वविचारं मॉडेलनिर्माणेन प्रदर्शयितुं शासनस्य पक्षात् १० सहस्ररूप्यकाणि आर्थिकसहाय्यरूपेण प्रदीयन्ते। एषा राशिः प्रतिविद्यार्थिनः वित्तकोषसंख्यायां न्यस्यते।इन्स्पायर्-पुरस्कारमानकयोजनायाः उद्देश्यम् विद्यार्थिषु सृजनशीलता-रचनात्मकचिन्तनयोः विकासः इति वर्तते।

हिंदी भारतीयसंस्कृतेः आत्मा- आचार्यः ललितकुमार अवस्थी

हिमसंस्कृतवार्ताः- डॉ. अमित शर्मा

सरदारपटेलविश्वविद्यालयः मंडी इत्यस्य इतिहासविभागेन हिंदीदिवसस्य अवसरे "राष्ट्रनिर्माणे हिंदीभाषायाः योगदानम्" इति विषये आभासीव्याख्यानस्य आयोजनं कृतम्। कार्यक्रमस्य मुख्यातिथिः विश्वविद्यालयस्य कुलपतिः आचार्यः ललितकुमार अवस्थी आसीत्। मुख्यवक्तारूपेण प्रतिष्ठितविद्वान् डॉ. गंगाराम राजी सारगर्भितं व्याख्यानं प्रस्तुतवान्। कार्यक्रमस्य संयोजनं इतिहासविभागस्य विभागाध्यक्षः डॉ. राकेशकुमारशर्मा अकरोत्। स्व- अध्यक्षीये उद्बोधने कुलपतिवर्यः अवदत् यत् हिंदी न केवलं भाषा अपि तु भारतीयसंस्कृतेः राष्ट्रीयएकतायाः प्रतीक अस्ति। सः आह्वयत् यत् हिंदीदिवसस्य वास्तविकः अर्थः अस्ति यत् हिंदीमाध्यमेन वयं स्वमूलेन सः प्रयुज्य आधुनिकज्ञानविज्ञानेन सह अग्रे नयामः। तेनोक्तं यत् मातृभाषायां ज्ञानस्य अभिव्यक्तिद्वारा एव मौलिकतायाः नवाचारस्य च गति प्राप्यते। मुख्यवक्ता डॉ. गंगाराम राजी राष्ट्रनिर्माणे हिंदीभाषायाः योगदानं इति विषये विस्तारपूर्वकं व्याख्यानं कृतम्। सः उक्तवान् यत् हिंदीभाषा समाजस्य योजने, जनजागरणे, राष्ट्रीयचेतनायाः जागरणे च कार्यं करोति। डॉ. राजी अवदत् यत् हिंदी केवलम् अतीतस्य धरोहर एव न अपि तु वर्तमान-भविष्ययोः च भाषाऽस्ति। यस्य वैश्विकम् अभिधानं निरंतरं वर्धते। सामाजिक माध्यम- मीडिया- साहित्य- पत्रकारिता- तकनीकी- नवाचारसहितं समखिलेषु क्षेत्रेषु हिंदी विशिष्टतया ज्ञायते। संयोजकः डॉ. राकेशकुमारशर्मा मुख्यातिथेः, मुख्यवक्तुश्च आभारं प्रकटितवान्। तेनोक्तं यत् एतादृशानि आयोजनानि युवावर्गे हिंदीभाषाम्प्रति आत्मीयतायाः गर्वस्य च भावनां प्रोत्साहयन्ति। हिंदीदिवसः स्वमातृभाषायाः महत्वस्य उत्तरदायित्वस्य च पुनःस्मरणाय अवसरं प्रददाति। कृष्ण महादेविया, युवराज, एकता, रीना, सुहानी च चर्चायां सम्मिलिताः। कार्यक्रमे आचार्यः राजेशशर्मा अधिष्ठाता, छात्रकल्याणम्, डॉ. सनीलठाकुरः, अधिष्ठाता योजना एवं विकासः, डॉ. जगदीप वर्मा, विभागस्य सहायक- आचार्यः विकेशकुमारः, राजेशशर्मा, शोधार्थी राहुलः, वेदः, उत्सवः, सुरेखा कृष्णमहादेविया, विद्यार्थिनश्च उत्साहपूर्वकं भागग्रहणम् अकुर्वन्। अंते आचार्यः राजेशशर्मा धन्यवादज्ञापनम् अकरोत्।

HP High Court - सरदारपटेलविश्व- विद्यालयाय JOA (IT) नियुक्तिपरीक्षायाः परिणामं तत्कालं घोषयितमादेशः

हिमसंस्कृतवार्ताः - शिमला।

राज्यस्य उच्चन्यायालयेन सरदारपटेलविश्वविद्यालय मण्डी इत्यस्मै जेओए (आईटी) इत्येतेषां २५ पदानां पूर्तये आयोजितायाः नियुक्तिपरीक्षायाः परिणामं तत्कालं घोषयितुमादेशः कृतः। विश्वविद्यालयेन ७ सितम्बर् २०२२ दिनाङ्कस्य विज्ञापनस्य अनुसारं एतानि पदानि पूरयितुं परीक्षा कृता आसीत्।निर्मलादेवी इत्यादिभिः प्रवेशितायाः याचिकायाः निस्तारणं कुर्वन् न्यायाधीशः संदीपशर्मा इत्यनेन एते आदेशाः कृताः। अस्मिन् प्रकरणे सर्वकारेण श्रवणं स्थगयितुं याचना कृता आसीत्, यत् न्यायालयेन नाङ्गीकृतम् कथितं च विचाराधीना परीक्षा सरदारपटेलविश्वविद्यालयेन, मण्डी इत्यनेन कृता, यत् स्वायत्तसंस्था अस्ति।

अपि च एतत् तथ्यं मनसि धारयन् यत् प्रतिवादी विश्वविद्यालयेन राज्यसर्वकाराय १६ पत्राणि निर्गतानि, परिणामस्य घोषणायाः अनुमतिं याचन्ते स्म। अतः न्यायालयः किमपि कारणं न प्राप्नोति यत् तदनुसारं राज्यसर्वकाराय अतिरिक्तसमयः दातव्यः। अस्मिन् विषये राज्यसर्वकारस्य भूमिका नास्ति इति अपि न्यायालयेन उक्तम्। न्यायालयेन ज्ञातं यत् एकदा विश्वविद्यालयेन JOA (IT) पदानि पूरयितुं परीक्षा कृता, स्वायत्तसंस्था इति कारणेन विश्वविद्यालयेन परिणामस्य घोषणार्थं राज्यसर्वकारस्य पूर्वानुमतिः प्राप्तुम् आवश्यकता नास्ति।अस्मिन् सन्दर्भे ०७.०९.२०२२ दिनाङ्के विज्ञापनं निर्गतं तदनन्तरं २०.१०.२०२२ दिनाङ्के परीक्षा अभवत् यस्मिन् ७६४० अभ्यर्थिनः (पुरुषाः महिलाः च) आवेदनं कृतवन्तः आसन्। प्रतिवादी विश्वविद्यालयेन प्रस्तुतं यत् परिणामः सज्जः अस्ति, घोषयितुं शक्यते च। परन्तु हिमाचलप्रदेशसर्वकारेण निर्गतं २६.१२.२०२२ दिनाङ्कं पत्रं दृष्ट्वा तस्य घोषणा स्थगिता। आवेदकाः प्रस्तुतवन्तः यत् विचाराधीनपदानां कृते आवेदनं कृतवन्तः सहस्राणि अभ्यर्थिनः स्वपरिणामस्य उत्सुकतापूर्वकं प्रतीक्षां कुर्वन्ति। परीक्षायाः समाप्तेः वर्षत्रयाधिकं व्यतीतम् किन्तु अद्यपर्यन्तं मूर्तकारणं विना परिणामः न घोषितः।

राजस्थानस्य अजमेरस्थे क्षेत्रीयशिक्षामहाविद्यालये समारब्धा उत्तरक्षेत्रीय- राज्यानां पंचदिवसीया अभिविन्यासकार्यशाला

जम्मू कश्मीर- हिमाचलप्रदेश- हरियाणा, राजस्थान- चंडीगढ़स्य च भाषा शिक्षकाः सम्मिलिताः।

हिमसंस्कृतवार्ताः- डॉ. अमित शर्मा, अजमेर। राजस्थानस्य अजमेरस्थे क्षेत्रीयशिक्षामहाविद्यालये उत्तरक्षेत्रीय- राज्यानां पञ्चदिवसीया अभिविन्यासकार्यशाला सोमवासरे समारब्धा। कार्यशालायाः विषयः राष्ट्रीय शैक्षिक अनुसंधान प्रशिक्षण परिषद्द्वारा (एन सी ई आर टी) नवनिर्मित- माध्यमिकस्तरीय- भाषापुस्तकानाम् अभिविन्यासः अस्ति। अस्यां कार्यशालायाम् उत्तरभारतस्य पञ्चराज्याः सम्मिलिताः सन्ति। जम्मू कश्मीर- हिमाचलप्रदेश- हरियाणा, राजस्थान- चंडीगढ़स्य च संस्कृत- हिंदी- आंग्ल- उर्दूभाषाणां शिक्षकाः सम्मिलिताः सन्ति। कार्यशालायाः समन्वयिका डॉ. यास्मीन अशरफ सर्वप्रथमं कार्यशालायाः प्रारम्भं कृतवती। संस्थानस्य प्रधानाचार्या डॉ. सुचेता प्रकाश उद्घाटनसत्रे सर्वेषां स्वागतं कृत्वा विषयस्य उपस्थापनं कृतवती। सा उपस्थितानां मुख्यवक्तावर्याणां संस्कृत संवर्धन प्रतिष्ठानस्य निदेशकाणां पुष्पगुच्छप्रदानेन स्वागतम् अकरोत्। अस्मिन् सत्रे मुख्यातिथिः प्रो. फारूख अंसारी आभासीयमाध्यमेन युक्ताः आसन्।

द्वितीयसत्रम्-

प्रथमसत्रस्य मुख्यवक्तारूपेण प्रो. चांद किरण सलूजावर्यः नवीन- शिक्षानीत्याधारितानां भाषाशिक्षणस्य उद्देश्यानि, शिक्षा नीतेः ऐतिहासिकतां, भाषाशिक्षणविधीनां, भाषाकौशलानां च विशिष्टं व्याख्यानं कृतवान्। संस्कृत- हिंदी- आंग्लभाषाणां मिश्रणं तस्य प्रकृष्टव्याख्याने आसीत्। यत् श्रुत्वा सर्वे मन्त्रमुग्धाः आसन्।

तृतीयसत्रम्-

तृतीयसत्रस्य मुख्यवक्त्री कार्यक्रमसमन्वयिका डॉ. यास्मीन अशरफ भाषाशिक्षणस्य अवधारणां प्रस्तुतवती। प्रथम- द्वितीय तृतीयभाषारूपेण भाषाणां विभिन्नराज्येषु कीदृशी स्थितिर्भवति इति तया सम्यक् समुद्बोधितम्। शिक्षाया उद्देश्यानि मौखिक- लिखितरूपेण च छात्रेषु भाषायाः अधिगमप्रक्रिया च स्वव्याख्याने महोदयया समावेशितम्।

चतुर्थसत्रम्-

चतुर्थे दिनस्य अन्तिमे च सत्रे प्रो. आयुष्मान गोस्वामी एकीकृतभाषाशिक्षणं, शिक्षायां भारतीयतायाः समयोजनम्, भारतीय- ज्ञान- परम्परा, अधिगमः, पर्यावरणचेतनाविषये ओजस्वितायुक्तं व्याख्यानं कृतम्।

तस्य प्रत्येक बिन्दुः लौकिक सक्ष्यानुसारी आसीत्। अंतिमसत्रे एव प्रो गणेश भारतीय- ज्ञान- परम्पराविषये समुद्बोधनम् अकरोत्।

बिहारराज्यस्य डीएवीपब्लिकस्कूलबरारीभागलपुरविद्यालये-आत्महत्यानिवारणसप्ताहस्य अवसरे विशेषं संवादसत्रम्

हिमसंस्कृतवार्ताः विमलेशः भागलपुरम्, बिहार। डी० ए० वी० पब्लिक स्कूल, बरारी, भागलपुर-विद्यालये भारतसर्वकारस्य स्वास्थ्यसेवा-महानिदेशालयस्य निर्देशमनुसृत्य आत्महत्यानिवारणसप्ताहस्य अवसरे विशेषं संवादसत्रम् आयोजितम् अभवत् । अस्मिन् सत्रे "आत्महत्याविषये वृत्तं परिवर्तयितुं संलापं कुर्मः"इति विषयः चर्चायाः कृते स्वीकृतःआसीत्। सत्रस्य मुख्यम् उद्देश्यम् आसीत् – छात्राणां मध्ये आत्महत्यायाः नकारात्मकविचारान् अपाकृत्य जीवनस्य समस्यानां दृढतया समाधानं अन्वेष्टुं प्रयासः। संवादसत्रे अस्मिन् अर्चित विजय, देवांशः, ऋषिः, आदर्शकुमारसिंहः च अन्येऽपि छात्राः स्वविचारान् प्रकटितवन्तः। ते अध्ययनस्य जीवनस्य च विविधसमस्याकारणानां विषये स्वमतं स्पष्टतया प्रस्तुतवन्तः। विद्यालयस्य छात्रा अविका शर्मा एका कथा उक्तवती यस्याः सारांशः आसीत् यत् "यथा पुस्तकं पिधाय अपठितपाठः न ज्ञायते तथैव जीवनस्य अन्तेन समस्यायाः समाप्तिः न भवति । अस्माभिः समस्यायाः समाधानं अन्वेष्टव्यम्, जीवनं न नष्टव्यम्।" सर्वे छात्राः मिलित्वा एतदपि अवदन् – जीवनं अतिमूल्यवानम् अस्ति। व्यवसायस्य अध्ययनस्य जीवनस्य च अन्याः समस्याः महत्त्वपूर्णाः सन्ति, किन्तु सर्वप्रथमं अस्माभिः जीवनम् एव अवश्यम् रक्षितव्यम् । हतोत्साहः भूत्वा कदापि आत्महत्या न कर्तव्या। जय-पराजयौ, सफलता-असफलताः च जीवनस्य अंगानि सन्ति। शिक्षक-मित्र-परिवारजनानां सहयोगेन एतासां समस्यानां समाधानाय अस्माभिः प्रयासः विधातव्यः। विद्यालयस्य प्राचार्यः सह सहायकक्षेत्रीयाधिकारिणः श्री अनिलकुमारमहाभागाः स्वप्रेरकभाषणे छात्रान् उपदिष्टवन्तः यत् छात्रैः स्वसमस्यायाः समाधानाय शिक्षकैः परिवारजनैः च सह वार्तालापः कर्तव्यः। विद्यालयपरिवारः सर्वदा छात्राणां सर्वासां समस्यानां समाधानाय तत्परः विद्यते। अस्मिन् सत्रे रफ़तजहाँखानम, अनुपमकुमारी, डॉ० शिवशंकरकुमारसिंहः, मनीषकुमारः, अभिनवकुमारः, पल्लवी, स्मिता, पूनमसिंहः, रागिनीदूबे तथा अभिषेकशर्मा, च अन्ये शिक्षक-शिक्षिकाः शिक्षकेत्तरकर्मचारिणश्च प्रशंसनीयं योगदानं कृतवन्तः। एषः कार्यक्रमः छात्राणां मानसिकस्वास्थ्यचेतनां वर्धयित्वा तान् जीवनस्य सकारात्मकमार्गे प्रेरयितुं सफलः अभवत्।

केन्द्रीयसंस्कृतविश्वविद्यालये भोपालपरिसरे पञ्चदिवसीया शोधप्रस्तावलेखनकार्यशाला सम्पन्ना

(वार्ताहरः-प्रवेशकुमारशुक्लः, भोपालम्)

केन्द्रीयसंस्कृतविश्वविद्यालयस्य भोपालपरिसरे ११ सितम्बरतः १५ सितम्बरपर्यन्त पञ्चदिवसीया शोधप्रस्तावलेखनकार्यशालायाः आयोजनमभवत्। कार्यशालायाः संरक्षकपदे विश्वविद्यालयस्य कुलपतिः प्रोफेसरः श्रीनिवासः बरखेड़ी महोदयः विराजमानः आसन्। सभायाः अध्यक्षतां भोपालपरिसरस्य निदेशकः प्रो० रमाकान्तः पाण्डेयमहोदयः वहितवान्।अवसरेऽस्मिन् शिक्षाशास्त्रविद्याशाखायाः विभागाध्यक्षः सहनिदेशकश्च प्रो० गोविन्दपाण्डेयमहोदयः अपि सान्निध्यं दत्तवन्तः।कार्यशालायां विषयविशेषज्ञरूपेण दिल्लीस्थितस्य केन्द्रीयसंस्कृतविश्वविद्यालयस्य अन्तर्राष्ट्रीयवृत्तसहयोगकार्यालयात् प्रोफेसरः नितिनजैनमहोदयः, प्रयागराजस्थितस्य इलाहाबाद-विश्वविद्यालयस्य पूर्वकुलपतिः प्रो० प्रभातसाहूमहोदयः च आगत्य शोधार्थिभ्यः शोधप्रस्तावलेखनविषये मार्गदर्शनं प्रदत्तवन्तौ।कार्यशालायाः समन्वयकाः डॉ. कृष्णकान्ततिवारी, डॉ. कृष्णानन्दधन्नाना, डॉ. गोविन्दसरकारः, डॉ. राकेशकुमारवर्मा च आसन्।अस्मिन् कार्यक्रमे शिक्षाशास्त्रविद्याशाखायाः सर्वे आचार्याः, कर्मचारिणः, छात्रछात्राश्च उत्साहपूर्वकं सहभागं कृतवन्तः।

निश्शुल्कस्वास्थ्य शिविरस्य आयोजनम्

हिमसंस्कृतवार्ताः कुलदीपमैन्दोला।

हरिद्वारे ऋषिकुलविद्यापीठब्रह्मचर्याश्रमसंस्कृतमहाविद्यालये ज्वालापुरस्थया स्वामिविवेकानन्दस्वास्थ्यपरिषदा एकस्य निश्शुल्कस्वास्थ्यशिविरस्य आयोजनं कृतम्॥अस्य विशेषस्वास्थ्यशिविरस्य शुभारम्भः महाविद्यालयस्य प्राङ्गणे एव ज्येष्ठचिकित्सकैः शाहसञ्जयमहाभागैः कुमाररविमहाभागैः पाण्डेपूनममहाभागाभिः सिंहरम्यतामहाभागाभिश्च महाविद्यालयस्य प्राचार्यैः चमोलीबलदेवप्रसादमहोदयैः शिविरसंयोजकैः पन्तनवीनचन्द्रमहोदयैश्च संयुक्ततया कृतः। अस्मिन्नवसरे महाविद्यालये अध्ययनरतानां छात्राणां स्वास्थ्यपरीक्षणं रक्तपरीक्षणं तथा च विभिन्नरोगाणां निदानं कृत्वा आवश्यकतानुसारं चिकित्सा औषधयश्च प्रदत्ताः। केवलं छात्रा एव न अपि तु समीपस्थाः अन्ये नागरिकाः अपि स्वास्थ्यपरीक्षणेन लाभान्विता अभवन्।तत्र ज्येष्ठचिकित्सकाः शाहसञ्जयमहाभागाः छात्रान् उद्बोधयन्तः अवदन् यत् वर्षाकाले सम्भाव्यमानानां रोगाणां विषये सर्वेषां सावधानता आवश्यकी। स्वस्थे शरीरे एव स्वस्थं मस्तिष्कं निवसति इति तु प्रसिद्धमेव। शास्त्रेष्वपि शरीरमाद्यं खलु धर्मसाधनम् इत्युक्त्वा शरीरस्वास्थ्यस्य महत्त्वं प्रतिपादितम्। अतः स्वशरीरस्य रक्षणे कदापि प्रमादो न करणीयः इति।कार्यक्रमस्यान्ते महाविद्यालयस्य प्राचार्याः चमोलीबलदेवप्रसादमहोदयाः सर्वान् चिकित्सकान् औषधिवितरणे नियुक्तान् अधिकारिणश्च प्रति हार्दिकीं कृतज्ञतां ज्ञापितवन्तः तेभ्यो धन्यवादं च अर्पितवन्तः।शिविरेऽस्मिन् मुख्यरूपेण पाण्डेयोगेशः आचार्यः शर्ममनोजः आचार्यः तिवारीप्रकाशः शर्मसोहनलालः शर्मामितः सिंहमहेन्द्रः स्वाती कोमल ढौंढियालसचिनः जोश्यङ्कितः कमलकिशोरः अथर्वः चिन्मयः इत्यादयः अन्ये च बहवश्छात्रा उपस्थिता आसन्॥

अल्प-सङ्ख्यक-कार्यमन्त्री किरेन रिजिजूः वक्फ-संशोधन-विधेयकस्य विषये सर्वोच्चन्यायालयस्य निर्णयस्य स्वागतम् अकरोत् ।

अल्प-सङ्ख्यक-कार्यमन्त्री किरेन रिजिजूः वक्फ-संशोधन-विधेयकस्य विषये सर्वोच्चन्यायालयस्य निर्णयस्य स्वागतम् अकरोत्, इदं भारतस्य संसदीय लोकतन्त्रस्य दृढस्तम्भः इति अवोचत्। मुम्बई-नगरे वार्ताहरैः सह वार्तालापं कुर्वन्, श्री रिजिजुः अवदत् यत् इतिहासस्य दीर्घतमस्य चर्चायाः अनन्तरं संसदा एतत् विधेयकं स्वीकृतम् इति, तथा च एतत् सम्पूर्ण मुस्लिम-समुदायान्, निर्धनान्-मुस्लिम-भ्रातृन्, महिलानां च कृते लाभप्रदं भविष्यति इति दृढीकृतवान्।

जयतु अञ्जनापुत्रो जयत्वेह च मारुतिः

जयतु अञ्जनापुत्रो जयत्वेह च मारुतिः
तव स्मरणमात्रेण भवभीतीह नश्यति ।१।
महासत्त्वो महाकायःप्रभुश्रीरामसेवकः
सुखशान्त्यर्थकामानां मोक्षाणाञ्च प्रदायकः ।२।
तव नाम्नाऽसुराःप्रेता भूताश्चापि दूरङ्गताः
सञ्जवनी महौषधिस्त्वया शीघ्रन्नु प्रानीता ।३।
पवनवेगतो गत्वा पुरीं लङ्कां समाप्तवान्
रावणभवनेऽन्विष्य ततस्सीतान्नु दृष्टवान् ।४।
रामनामसमुच्चारं तत्र श्रुत्वा मुदान्वितः
स वै परमधर्मज्ञो ज्ञातो विभीषणाभिधः ।५।
अशोकवनिकां नष्ट्वा रक्षसाञ्च विनाशकः
अङ्गुलीयकदानेन सीतायाश्च प्रसादकः ।६।
लाङ्गुलाग्निप्रभावेण रावणपुरदाहकः
रामवार्ताप्रदानेन सीतायाश्शोकनाशकः ।७।
राक्षसा बहुशो नष्टा मारिताश्च त्वया यदा
तव पराक्रमे जातो भीतोऽपि रावणस्तदा ।८।
नमस्तुभ्यं महावीर रामदूत महाबल
रामेष्ट शङ्करासार पिङ्गाक्षामितविक्रम ।९।
अष्टसिद्धिधरस्त्वं वै नवनिधिप्रदायकः
रामकारी सुकारी त्वं रामकार्यप्रचोदकः ।१०।
सर्वविघ्नप्रशान्त्यर्थे सर्वबाधाविनाशने
स्मरामि प्रणमामि त्वां हनुमन्तं सभक्ति हे ।११।

रचयिता - डा.रुरुकुमारमहापात्रः(अध्यापकः)
राष्ट्रियसंस्कृतविश्वविद्यालयः,तिरुपतिः

अध्येता इत्यस्य वार्ता

नन्दिनी- नमो वः। अद्यतने 'अध्येता' इत्यस्य वार्ता-कार्यक्रमे स्वागतं करोमि। नमस्ते काव्ये।

काव्या- नमो नमः नन्दिनि। तव स्वागताय धन्यवादः। अद्यतन-वार्तायाः आरम्भं कुर्मः। प्रधानमन्त्री मोदी जातीय-कलहस्य अनन्तरं प्रथमवारं मणिपुरं गमिष्यति। इदं तु अतिविलम्बितं जातम् इति विरोधिभिः कथितम्।

काव्या- आम्, नन्दिनि। किन्तु इदानीं द्वितीय-वार्ताम् पश्यामः। भूस्खलन-दुर्घटनयाः प्रायः त्रि-सप्ताह-पश्चात् नवरात्रतः पूर्वं वैष्णोदेवी यात्रा पुनः आरब्धा भविष्यति।

नन्दिनी- एषा तु शुभ-वार्ता यत् यात्रा पुनः प्रारब्धा। इदानीं तृतीय-वार्ताम् श्रूयताम्। एकं स्पाइसजेट्-विमानम् उड्डयन-काले चक्रहीनं जातम्, किन्तु मुम्बई-नगरे सुरक्षितं भूमौ अवतीर्णम्।

काव्या- विमानस्य सुरक्षितम् अवतरणं तु सान्त्वनादायकम् अभूत्। इदानीं चतुर्थ-वार्ता। भारतस्य रणधीर-जैस्वालः मॉरीशसस्य प्रधानमन्त्रीं भोजपुर-भाषायां स्वागतं कृतवान् अभूत्।

नन्दिनी- एतत् तु अभिनवम्। विदेश-सम्बन्धेषु भारतीय-संस्कृतेः प्रदर्शनम्। इदानीं पञ्चमीं वार्ताम् श्रूयताम्। इसरो-संस्थायाः पीएसएलवी-रॉकेट्-यानेन जपान-देशस्य 'इसा-जे१' उपग्रहः प्रक्षेपितः भविष्यति।

नन्दिनी- काव्ये, अद्यतने वार्ता-कार्यक्रमे पञ्चसु प्रमुख-वार्तासु चर्चां कृतवन्तौ अभूताम्। एताभिः वार्ताभिः सह अद्यतनस्य 'अध्येता' इति कार्यक्रमः समाप्तः।

काव्या- धन्यवादः नन्दिनि, शोभनम् अभूत् एतत्। श्रोतृभ्यः अपि धन्यवादः। पुनः मिलावः।

ईदर-धीरजः,हिमसंस्कृतवार्ताः

जीवितपुत्रिका(जीमूतवाहन) व्रतसमीक्षा (पर्वविशेषः)

डॉ विमलेश झा भागलपुर,बिहार

भारतीयसंस्कृतौ व्रतानां महत्त्वं विशिष्टं दृश्यते। व्रतानि केवलं धार्मिकानुष्ठानानि न सन्ति, अपितु जीवनस्य आध्यात्मिक-सांस्कृतिक-नैतिकक्षेत्राणां विकासे महतीं भूमिकां निर्वहन्ति। तेषु व्रतेषु जीवितपुत्रिकाव्रतं विशिष्टं महत्त्वं धारयति। सम्पूर्णे भारतदेशे अस्य व्रतस्य सम्पादनं मातृभिः पुत्राणां दीर्घायुषे , आरोग्याय, सौभाग्याय च क्रियते। तत्र विशेषतः मिथिलाक्षेत्रे,बिहार-उत्तरप्रदेश-झारखण्ड-बंगप्रदेशेषु च अस्य व्रतस्य कृते महान् उत्साहः दृश्यते। जीवितपुत्रिकाव्रतस्य उत्पत्तिः प्राचीनभारते एव अभवत्। स्मृतिषु, पुराणेषु च मातृणां कृते पुत्रस्य प्राण-रक्षणाय अनेकानि व्रतानि निर्दिष्टानि सन्ति। अस्मिन् व्रते मातरः अहर्निशं निराहाराः, निर्जलाः च भूत्वा व्रतमाचरन्ति । इतिहासमनुसृत्य इदं व्रतं जनकनन्दिनी सीता अपि अनुष्ठितवती आसीत्। लोकश्रुतिः विद्यते यत् प्राचीनकाले एका माता मृत्युपाशग्रस्तं पुत्रं रक्षितुं निराहारा आसीत्। तस्याः दृढनिश्चयेन, भगवान् जीमूतवाहनः तस्य पुत्रस्य जीवनं रक्षितवान् । ततोऽस्मिन् दिने मातरः पुत्रस्य दीर्घजीवनार्थं उपवासं कुर्वन्ति। व्रतस्यास्य नियमाः कठिनाः सन्ति। प्रतिवर्षं आश्विन मासमासस्य कृष्णपक्षस्य सप्तमीतिथेरारभ्य नवमीतिथिं यावत् अस्य व्रतस्य अनुष्ठानं भवति। मातृभिः व्रतस्य नियमपालनं त्रयाणां दिनानां कृते क्रियते। मातरः सप्तम्यां तिथौ पारम्परिक-क्षेत्रीयपद्धतिमवलम्ब्य स्नान-भोजनादिकं , अष्टम्यां तिथौ निर्जलव्रतम् , नवम्यां च उपवासपारणं कृत्वा एतस्य व्रतस्य समापनं कुर्वन्ति। ताभिः उपवासदिवसे जीमूतवाहनदेवस्य पूजनं क्रियते। जनन्यः तडागे नदीतीरे कूपे वा स्नानं कृत्वा, मृत्तिकायाः भगवतःजीमूतवाहनस्य मूर्तिं निर्माय, दीपं, धूपं ,पुष्पं नैवेद्यं च अर्पयन्ति।उपवासदिने एव ताभिः जीमूतवाहनव्रतकथा श्रूयते। अस्यां कथायां पुत्रस्य जीवनरक्षा-महत्त्वं, मातृणां भक्तिः च वर्ण्यते।भारतीयसंस्कृतौ स्त्री “गृहलक्ष्मी” इति कथ्यते । एतद् व्रतं मातृणां मातृत्वभावनायाः, पुत्रस्नेहस्य च आदर्शं सूचयति। अस्मिन् व्रते आत्मसंयम-श्रद्धा-भक्तिआदीनि च अत्यावश्यकानि भवन्ति।इदं जीवितपुत्रिका-व्रतं काम्यव्रतवर्गे आगच्छति। एतद् व्रतं केवलं धार्मिककृत्यं न, अपि तु मातृणां कृते सामाजिकसमरसतायाः अपि वाहकं वर्त्तते यतो हि ग्रामेषु, नगरेषु च स्त्रियः मिलित्वा व्रतमिदं कुर्वन्ति । अनेन परस्परं सहकार्यभावः, स्नेहः, आस्था च वर्धते। आयुर्वेदे उपवासस्य महान् लाभः वर्णितः अस्ति। निर्जलव्रतं शरीरस्य दोषानां शोधनं करोति। वर्तमानकाले अनेके चिकित्सकाः वदन्ति यत् निर्जलोपवासः रोगिणीभ्यः, गर्भिणीभ्यः च न कर्तव्यः। तथापि यथाशक्ति श्रद्धया कृतं व्रतं मानसिकशक्तिवृद्धिं करोति। मनोवैज्ञानिकाः अपि वदन्ति यत् मातुः सकारात्मकभावना प्रार्थना च बालकस्य मानसिकस्वास्थ्याय लाभकरी भवति। अत्र ध्यानं दातव्यम् यत् येषां मातृणां स्वास्थ्यम् अनुकूलं नास्ति ताः चिकित्सकेन अनुमत्या एव व्रतं कुर्युः यतो हि -"शरीरमाद्यं खलु धर्मसाधनम्" । अत्र वयं वक्तुं शक्नुमः यत् आधुनिकयुगे यत्र परिवारेषु सम्बन्धस्य स्थितिः समीचीना नास्ति, तत्र जीवितपुत्रिकाव्रतमाध्यमेन मातरः पुत्राणां कल्याणार्थं स्वमातृत्वस्य, प्रेम्णः, त्यागस्य च अनन्यं परिचयं दत्वा स्वसुखं परित्यजन्ति। उक्तं च-"कुपुत्रो जायेत क्वचिदपि कुमाता न भवति "इति। पारिवारिकसम्बन्धानां ऐकतायै , मात्रा सह पुत्रपुत्रीणां चिरसम्बन्धाय एतत् व्रतम् कर्तव्यम् ।अस्य व्रतस्य आचरणेन स्त्रियः मानसिकबलं, धैर्यं, आत्मविश्वासं च प्राप्नुवन्ति। उक्तं च- "व्रतोपवासैर्नियमैर्होमैर्ब्राह्मणसंतर्पणैः।
तेषां वै रुद्रसायुज्यं जायते तत्प्रसादतः ॥" इति।।

उड़ीसाराज्यस्य विद्यालयेषु मातुः नाम्ना वृक्षाणां रोपणं करिष्यन्ति छात्राः

हिमसंस्कृतवार्ताः। शास्त्री अधरः, उत्कलप्रदेशः।

१७ दिनाङ्के राज्यस्य सर्वेषु विद्यालयेषु वृक्षारोपणकार्यक्रमः भविष्यति। 'एक पीड मा'के नाम' कार्यक्रमस्य भागरूपेण वृक्षारोपणं भविष्यति। अस्मिन् दिने प्रातः ७ वादनतः अपराह्ण १:३० वादनपर्यन्तं विद्यालयाः उद्घाटिताः भविष्यन्ति। अस्मिन् विषये विद्यालय-जनशिक्षाविभागेन सर्वेभ्यः जिलाशिक्षापदाधिकारिभ्यः पत्रं लिखितम् अस्ति।

ज्ञातव्यं यत् चलितसितम्बरमासस्य १७ दिनाङ्के राज्यस्य सर्वेषु माध्यमिक-उच्च माध्यमिकविद्यालयेषु विशालः वृक्षरोपणकार्यक्रमः भविष्यति। अस्मिन् सर्वे छात्राः भागं नेष्यन्ति। राज्यस्य २ लक्षशिक्षकाणां नेतृत्वे प्रायः ४० सहस्राणां विद्यालयानां १५ लक्षं छात्राः रोपं रोपयिष्यन्ति। अस्य कार्यक्रमस्य आयोजनं जिलाशिक्षाविभागस्य मार्गदर्शने भविष्यति।पत्रे उल्लेखः अस्ति यत् सर्वकारस्य अनुमोदनेन सर्वेषां सर्वकारीयानां, सर्वकारसहाय्यानां च विद्यालयानां समयः परिवर्तितः अस्ति।